

Missionæren går igen

Af Karen Asta Arnfred Vallgård og Jan Pedersen

Trykt i Weekendavisen d. 25. maj 2012

Fra 1860'erne rejste danske kristne missionærer til Indien for at frelse sjæle og civilisere mennesker i åndelig og økonomisk fattigdom. I dag rejser danske bistandsarbejdere ud for at skabe økonomisk og demokratisk udvikling og sikre større social retfærdighed for fattige og undertrykte mennesker i Syd. Mission og ulandshjælp kan ses som to varianter af et større projekt: Vestens ekspansion. Vores forskning i henholdsvis missionshistorie og u-landshistorie har gjort det klart, at mange af missionens arbejdsmetoder og værdier genfindes i nutidens ulandshjælp. Der er ligheder i projektarbejdsformen, i tendensen til at skønmale egen indsats, og i emotionaliseringen og personliggørelsen i markedsføringen.

Grundpræmissen for den kristne mission i Indien for godt 100 år siden var, at missionærene var både frommere og mere civiliserede end hedningerne. Frelse gennem dåb og kendskab til Gud var ikke nok, missionærene ville også udvikle de tilbagestående og barnlige hedninger til rigtige voksne. De ville hjælpe konvertitterne til at højne deres levestandard gennem et personligt levned og en ny social orden, der holdt dem fra synd og hindrede umoralsk fornædelse af kvinder og de urørlige pariaer. Alt fra børneopdragelse over kønsroller, seksuelle praksisser og hygiejne til beskæftigelse og arbejdsmoral skulle ændres efter missionærernes idealer.

Meget skiller dette fra nutidens respekt for fremmed kultur. Men en lighed er til stede. Den moderne bistandsdonor og -arbejder nøjes sjældent med at fokusere på begrænsede formål og isolerede succeskriterier, men har stadig den store pakke af værdier med i bagagen: demokrati, ligeberettigelse, borgerdeltagelse, fælles omsorg. Bistand, der enten har et rent humanitært sigte eller bygger på teknokratiske succeskriterier, er en tænkelig politik, men hovedtendensen har været, at der skal mere til. Uden kerneværdierne indlejring er det hele ikke noget værd. Både mission og udviklingsbistand kan med andre ord ses som elementer i den vestlige verdens universelle udbredelse af egne samfundsidealer. Dette er ikke en værdidom, blot en påpegning af et stabilt element i Vestens forhold til sin omverden.

Missionen byggede på en præmis om, at danske missionærer repræsenterede en særlig god model, som de havde ret og pligt til at udbrede. Moderne bistandshistorie rummer også eksempler på naiv tiltro til, at danske arbejdsmåder kunne og burde eksporteres: højskolen, den røde malkeko, andelsvirksomheder, osv. Naiviteten bestod ikke i, at man ville vise gode eksempler på udvikling, men i tyrkertroen på, at når »de andre« havde set det virke, ville de med glæde overtage og sprede de nye modeller. Mange skuffelser er blevet indkasseret på den konto. I dag er den danske selvtilfredshed ikke knyttet til konkrete praksisser, men er ironisk nok blevet sublimeret: Man fremhæver dansk udviklingsbistand som noget nær verdens bedste. Kritikere hævder dog, at regeringen er ved at ødelægge denne ophøjede status.

En anden parallel er projektarbejdsformen. De danske missionærer i Indien etablerede løbende skoler, børnehjem, enkehjem, osv. Mange af dem blev efter kort tid lukket ned igen, enten på grund af modstand eller ringe tilslutning i lokalsamfundet, eller fordi nye missionærer med andre idealer eller forudsætninger overtog styringen. Nye institutioner af samme type blev dernæst oprettet, dog ofte med modifikationer i indhold, organisation eller arbejdsmåde. Frem for få langvarige indsatser født ud af en vedvarende strategi byggede missionsarbejdet på en struktur, hvor det ene kortvarige projekt erstattede det andet.

Missionsarbejde var, og ulandshjælp er, afhængig af kontinuerlig tilførsel af midler, enten fra private donorer eller fra staten. Det betød, at missionærerne i deres mange breve og artikler til mulige støtter i hjemlandet var tilskyndede til at fremstille deres arbejde i det bedst mulige lys. De fremhævede de mange små fremskridt, de mente at observere blandt de »hedenske kristne«. Nederlag tilskrev de hellere hedningernes indgroede syndige vaner eller problematiske samfundsstrukturer end egen manglende formåen. Når tvivlen nagede, fordi dåbshandlingerne var få eller menigheden vantrivedes, henviste de til den almægtige Guds evne til at udvirke mirakler.

Ulandsarbejdere har også et incitament til at fremstille deres resultater som større og bedre, end de måske i virkeligheden er. Ellers stiger risikoen for, at den hjemlige menighed lukker kassen i. Retvisende evalueringer er vanskelige at sætte i værk. Fiasko er tabu. Hvis det er evident, at intentioner og resultater ikke stemmer overens, trækkes der veksler på fremtidens forventede forbedringer. I evalueringsretorikken afbalanceres det negative altid med noget positivt, så det kan undgås blankt at indrømme fiaskoer og fejltagelser.

I utallige publikationer udpenslede missionærerne ved hjælp af billeder og mere eller mindre fiktiv tekst indernes materielle og åndelige forarmelse. Gennem fokus på individuelle, men formodet typiske, tragiske skæbner forsøgte de at få danske læsere til at åbne deres hjerter for de stakkels hedninger. Læserne blev også direkte opfordret til et følelsesmæssigt engagement. Forventningen var, at medlidenhed hos de danske læsere kunne omsættes til konkret støtte i form af bønner og penge.

Også i dag appellerer man til medlidenhed eller medfølelse med fattige, undertrykte og sygdomsramte mennesker i tredjeverdenslande. Reklamekampagner for nødhjælp viser triste og apatiske kvinder og sultne eller forsømte børn. Andre kampagner for udviklingshjælp fokuserer på den individuelle værdigt trængende person i et uland – den hårdtarbejdende, ansvarsfulde kvinde, der under umulige vilkår forsøger at forsørge sin familie, eller det søde, læsevrigt barn, der mangler skolebøger. Fattigdommen bliver et emotionelt værktøj, et instrumentelt billede, der spiller på både distance og nærhed til det trængende medmenneske og på den rare indre glød, der kan opnås ved at strække hånden ud.

Missionærer forsøgte og bistandsarbejdere forsøger strategisk at iscenesætte giver-modtager-relationen som et personligt forhold. Allerede i 1860erne arbejdede Det danske Missionselskab med en model, hvor enkeltpersoner eller – hyppigere – menighedskredse i Danmark kunne »adoptere« et indisk barn.

Giverkredsen sendte penge, hjemmesyet tøj eller andre gaver til deres barn via missionselskabet. Til gengæld fik de rapporter om barnets fremskridt og udvikling. Hensigten var at få de danske donorer til at føle sig personligt involveret i missionsarbejdet og give dem en fornemmelse af at gøre en konkret forskel for et individuelt hedningebarn. I realiteten havde kostskole- eller børnehjemsbørn med adoptivforældre i Danmark ikke anderledes vilkår end de øvrige.

»Mit barn«-modellen eksisterer den dag i dag og er blevet suppleret med initiativer som »Giv en ged«, der mindre sentimentalt og til en billigere penge opbygger en illusion om håndgribelig og direkte sammenhæng mellem det enkelte velgørende bidrag og den enkelte glade modtager.

Af andre paralleller kan nævnes interne konflikter mellem forskellige missionselskaber og hjælpeorganisationer i kampen om midler, måden hvorpå ulandet eller missionsmarken bliver til en livsstil, ikoniseringen af missionærer og hjælpearbejdere, og tendensen til at gøre bistanden afhængig af indrømmelser fra modtagerne.

Trods fællestræk er der store forskelle mellem fortidens mission og nutidens u-landshjælp. Vi argumenterer ikke for, at ulandshjælpen er forkert, fordi den udgør en forlængelse af fortidens religiøse mission, som mange både kristne og sekulære i dag ville lægge afstand til (dele af). Det historiske perspektiv viser konkrete kontinuiteter mellem tidligere og nutidige praksisser og tydeliggør ideologiske understrømme i nutidens ulandshjælp. Det rejser en udfordring i forbindelse med den aktuelle debat om dansk udviklingspolitik: Vi må beslutte, hvilken arv vi vil vedkende os, og hvilken vi vil gøre op med.